

„[1916.] Apr[ilis] 10-én Ferenc Salvátor főherceg jött inspiciálni¹ a hadseregünkhöz, és igen megdicsért működésemért, amelynek egyik kedves emléke máj[us] 7-én folyt le, amikor Lembergben egy fényes ünnepélyt rendeztünk a vöröskereszt javára. Itt találkoztam egy gyönyörű lengyel ápolónővel, akivel azután két évig tartó benső barátságot folytattam, ami Lembergben általános irigység tárgya volt. Igen szép és kedves kis leányka volt fajának és nemzetének minden sajátos jó és rossz tulajdonságával felruházva. Reája mindig örömmel fogok emlékezni.” – áll Simon Elemér 1927-ben íródott visszaemlékezésében.² E sorokban Sopron vármegye korabeli főispánja az I. világháborúban viselt Vöröskereszt-főmegbízotti tisztségének egynémely fontos eseményéről emlékezik meg. Visszaemlékezésében Simon e pár mondatnál jóval bővebben szól közel három évig, 1917 májusáig tartó vöröskeresztes működéséről. Ezért az feltétlenül figyelmet érdemel a hadművelleti területekre rendelt Magyar Vöröskereszt-megbízotti kar – jelesen a 2. cs. és kir. hadsereg mellé rendszeresített főmegbízott, főmegbízott-helyettes, megbízott – működésére vonatkozóan, és Simon Elemér I. világháborús tevékenységével kapcsolatban egyaránt.

Simon Elemér személye eddig sem került el helytörténetírásunk figyelmét. Közel tíz éve Tóth Imre már szentelt egy tanulmányt életpályája, személyisége bemutatásának.³ Az említett szerző már e munkájában is bátran támaszkodott a gazdag személyes irathagyaték által rendelkezésre álló megannyi forrásra, köztük Simon Elemér naplójára, visszaemlékezéseire, s ez utóbbiakat használja fel a Soproni Szemle jelen számában megjelenő közleményében is. Egyúttal ráirányítja a figyelmet arra, hogy Simon Elemér egyelőre csak kéziratban elérhető – a szakmai zsargonban újabban összefoglalóan én- vagy ego-dokumentumként

¹ inspiciál: felülvizsgál, vizsgálatot, szemlét tart

² Simon Elemér 1927-ben íródott visszaemlékezése 30–31. p., Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára (továbbiakban: SL), Simon család iratai (Simon cs. i.), Simon Elemérről vonatkozó iratok. Itt jegyezzük meg, hogy a korabeli forrásokat szöveghűen, de a mai helyesírás szabályaihoz igazítva, tehát nem betűhíven közöljük. Kivételt csak egy-két, idegen eredetű szó, mint például: audientia, cousin, schweizi, valamint a dátumok írása kapcsán teszünk. Változtatattunk az eredeti mondatbeli központozáson is, azt a mai felfogáshoz közelítettük.

³ Tóth Imre: Simon Elemér – Sopron megye főispánja. Politikai életrajz. In: Arrabona 40. évf. 1–2. szám (2002) 335–354.

meghatározott⁴ – naplói, visszaemlékezései, életrajzi, illetve nevesebb eseményeket megörökítő feljegyzései közel hasonló forrásértékkel bírnak, mint a kortárs, egyben közeli barát Östör József közelmúltban megjelent naplója.⁵

1. kép. Simon Elemér az 1920-as években csáfordi birtokán (SL, Simon cs. i., családi fényképalbumok, Csáford, 1908–1929.)

Az 1875. november 18-án Sopronban született Simon Elemér életpályája során számos fontos pozíciót töltött be, melyek közül kiemelkednek a Sopron vármegye főispáni (1922–1935), illetve a Magyar Vöröskeresztnél betöltött előbb főgondnoki (1921–1925), majd elnöki (1932–1944) tisztségek.⁶ Az e tisztségekhez kapcsolódó iratok ugyanúgy a személyi irathagyaték részét képezik, mint a további tisztségekhez (pl. felsőházi tagsága), illetve a fontosabb egyesületi tagságokhoz (Máltai Lovagrend) kapcsolódó iratok. Simon Elemér irathagyatéka a Soproni Levéltárba bekerült családi levéltár szerves részét képezi, s az alapvetően alapszinten, és csak

⁴ Az én- illetve ego-dokumentumok terjedő használatáról, fogalmi meghatározásáról ld. Horváth J. András: Lesz-e múltad Kovács János? – személyes magániratok a Budapest Főváros Levéltárában. In: Budapesti Negyed 2010/2. (nyár) 10–15. E fogalomhasználat is tükrözi azt a folyamatot, miszerint a tudomány, illetve a történelem közösség egyre nagyobb része a naplókat és memoárokat a benne megnyilvánuló személyes „én” miatt tartják különlegesen fontos dokumentumoknak. Itt még érdemes megemlíteni, hogy a Budapesti Negyed 2010/2. számának tematikája a személyes iratok, köztük kiemelten naplók és visszaemlékezések, memoárok feldolgozásával született tanulmányok, közlemények köré csoportosult, s a „*Fővárosi magántörténelem*” címet viseli.

⁵ Östör József: Közpályám. Politikusi életút a két háború korából. Sajtó alá rend., bev. tanulmányt írta és jegyz. ellátta: Tóth Imre. Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Igazgatósága, Győr–Sopron, 2010.

⁶ Az életrajzi adatokra ld. Simon Elemér életrajza, SL, Simon cs. i., Simon Elemérről vonatkozó iratok; illetve Tóth I. 2002. 335, 342, 348.

bizonyos részeiben közép szinten rendezett családi levéltár⁷ terjedelmének több mint felét öleli fel. Az iratanyagban Simon Elemér naplói, visszaemlékezései, életrajzi, illetve nevesebb eseményeket megörökítő feljegyzései közel egy doboznyi mennyiséget, azaz 0,12 ifm terjedelmet tesznek ki. Előbbiek sorába tartoznak a naptárakba – amelyek közül egy tucatnyi található az iratanyagban – tett bejegyzései is. E naptárak lényegre törő bejegyzései sok esetben a naplókra is jellemzők, azaz egyes időszakokban szűkszavúan, szinte csak „hol és mit csináltam” jellegű, egy-két szavas feljegyzéseket írt naplóiba. (1. kép).

Simon Elemér naplói műfaji szempontból azért sem egyértelműen besorolhatóak, mert többük esetében keveredik a napló, illetve a visszaemlékezés, önéletírás. Így például a levéltárba került iratanyagban fennmaradt legkorábbi, 1927. február 6-án kezdődő napló első fele (3–95. pp.) lényegében visszaemlékezés, melyben élete „nevezetesebb mozzanatainak”⁸ megörökítésére tett kísérletet. A napló e részében kerültek megörökítésre az I. világháború időszakára vonatkozó (26–49. pp.), illetve ezen belül a 2. cs. és. kir. hadsereg mellett rendszeresített Vöröskereszt-főmegbízotti tisztségéhez kötődő emlékek (28–37. pp.). Egyébként az 1929. év végével záruló első naplót követő második napló 1930 januárjától 1947. június 28-áig, a harmadik kötet pedig 1947. július 1-étől 1952. október 2-áig tart. Ez még folytatódik egy negyedik füzet 101–107. oldala között (1952. október 2.–1953. szeptember 20.). Ez utóbbi füzet első oldalain szintén egy visszaemlékezés található, melyet 1949. november 1-jén kezdett papírra vetni. Ezen, „Életem folyamának leírása” címet viselő önéletírásban csak az ifjúkoráig, az 1900. évig jutott el (1–25. pp.), a füzet azonban tartalmaz még további, tematikus életrajzi feljegyzéseket, például *Utazásaim* (151–174, 181–193. pp.), illetve *Betegségeim* (175–180. pp.) címmel. Ez utóbbiban egy oldal hosszan érinti a 2. hadsereg mellett, Lembergben (ma: Lvov /Ukrajna/) eltöltött két évet, ahol a szervezetét terhelő klíma mellett egy oldalnyi terjedelemben (175–176. pp.) itteni tevékenységéről, működéséről is szól.⁹ Terjedelme, részletessége miatt így az 1927-ben írt visszaemlékezést tudjuk elsődleges forrásként használni, az utóbb említett, *Betegségeim* című feljegyzéssel szemben.

Mint korábban írtam, a történettudományon belül terjedőben az a megközelítési mód (ld. narrativisták), amely elsődlegesen nem a köztörténet

---

⁷ A család iratanyagát felőlelő levéltári fond elnevezése és egyéb adatai (évkör, terjedelem ívfolyóméterben) a következők: XIII.14. Simon család (Csáfordjánosfa) iratai 1674–1953, 3,60 ifm

⁸ Amint a napló kezdő sorai ezt megfogalmazzák: „Első oldala e könyvnek – mely életem nevezetesebb mozzanatait van hivatva megörökíteni – boldogult Édes Atyám emlékének legyen szentelve!”, SL, Simon cs. i., Simon Elemére vonatkozó iratok, Simon Elemér naplói I. kötet 1. p.; Simon Elemér édesapja Simon Ödön (1845–1912) Sopron vármegye alispánja, majd főispánja volt.

⁹ „(...) II. sz. hadseregéhez lettem tábori főmegbízottá kinevezve, amely hadsereg akkor Lembergben állomásozott és én ott abban a hideg klímában, hol a 29–35 hőfok egyáltalán nem volt ritka, bizony sokat szenvedtem.” – írta a Lembergben öt körülvő éghajlati viszonyokról Simon Elemér. SL, Simon cs. i., Simon Elemére vonatkozó iratok, Simon Elemér 1949 novemberében elkezdett visszaemlékezését, illetve az 1952. október 2.–1953. szeptember 20. közti naplótöredéket tartalmazó füzet.

megismeréséhez adatokkal járuló forrásként tekint a naplókra, visszaemlékezésekre és önéletírásokra, hanem egy olyan szerves, koherens egészlet képező szövegfolyamként, amelyből ennél sokkal izgalmasabb tanulságok, eredmények vonhatók le az azt létrehozó személyről, saját identitásának megkonstruálásáról, megéléséről, énértelmezéséről.¹⁰ Simon Elemér naplói, visszaemlékezései – kiegészítve levelezésével, s a közéleti tevékenységéhez kapcsolódó iratokkal – kétségtelenül alkalmasak e narrativista szemléletű elemzésre, bár Simon a naplóiban, memoárjaiban inkább szűkszavú volt, mint bőbeszédű, s inkább tényközlő, mintsem reflektív, s gondolatainak, nézeteinek is ritkán adott teret.¹¹ Azonban e megközelítéstől nem e szempontok, hanem eredendő érdeklődésem térít el. Ugyanis kezdetben nem Simon Elemér személye felől közelítettem a 2. hadsereg mellé rendelt Magyar Vöröskereszt-biztosság működésének történetéhez, hanem ottani munkatársa, ifj. Leopold Lajos életére vonatkozó kutatásaim során, annak részeként¹² (2. kép).

---

¹⁰ E megközelítési mód alapján használják a narrativisták az ego-dokumentum kifejezést a személyes iratokra, mindenekelőtt a naplóra, visszaemlékezésre és önéletírára. Hasonló megközelítésű tanulmányra ld. a Soproni Szemle ezen számában Kövér György *Én-azonosság az ego-dokumentumokban. Napló, önéletírás, levelezés* című tanulmányát. Egyébként a témába vágó tematikus számokat jelentetett meg az Aetas folyóirat az utóbbi években: *Írott orális történelem* (2007/2. szám), illetve *Személyes történelem* (2008/3. szám).

¹¹ E véleményem részben egybeesik Tóth Imre meglátásával: „*Írásai, naplói egyszersmind arra is utalnak, hogy Simon nem volt túlzottan erős intellektuális jegyekkel rendelkező személyiség.*” Tóth I. 2002. 342.

¹² Ifj. Leopold Lajos életének első, szülővárosához kötődő, 1879–1920 közti szakaszáról írt kismonográfiámat ld. Csekő Ernő: Ifj. Leopold Lajos élete Szekszárdon. In: A Wosinsky Mór Múzeum évkönyve XXIX., Szekszárd, 2007. 413–498.

2. kép. ifj. Leopold Lajos 1918-ban
(Tolna Megyei Önkormányzat Levéltára, Fotógyűjtemény)

Ifj. Leopold Lajos (1879, Szekszárd – 1948, Cservölgy /Tótvázsony/) az 1945 előtti honi társadalomtudomány egyik érdekes alakja volt. Eredeti gondolkodó, akinek életpályája a *Huszdik Század* című folyóirathoz kötődő, anarchizmussal is kacérkodó ifjúkori évektől a konzervatív szemléletű agráriusokig ívelt. Szociológiával, agrárszociológiával foglalkozott, majd az I. világháború után az agrárgazdaságtant művelte. Művei közül az utókor elsősorban *A presztízst* (1912), valamint az öt évvel később megjelent *Színlelt kapitalizmust* (1917) tartja számon. E két mű közül kétségtelenül az utóbbi a szélesebb körben ható munkája, amelyre, a tudomány határait túllépve, napjaink publicisztikájában is gyakran hivatkoznak az 1980-as évek végi átalakulás, a kapitalizmus (leánykori nevén: piacgazdaság) kiépülésének, honi működésének szemléltetésekor.¹³ Tanulmányunk témája szempontjából azonban fontosabb az a kiterjedt karitatív, illetve humanitárius

¹³ Életútja, munkássága rövid méltató összefoglalását ld. Csekő Ernő: Ifj. Leopold Lajos sírjánál. In: Szociológiai Szemle 2009/1. 73–82.

tevékenység, amelyet Leopold az I. világháború ideje alatt, s az azt követő években végzett. Ezek egy részét nagy volumenű, Szekszárd és környéke viszonylatában kiemelkedő nagyságú adományai tették ki, másrészt pedig a Vöröskereszt keretében végzett működéséből állt.¹⁴ A háború kitörését követően nem sokkal, 1914 őszétől Vöröskereszt-megbízottként előbb a galíciai frontszakaszon saját autóval felügyelőtiszti szolgálatot látott el, majd 1915-ben az ekkor Oroszország részét képező Litvániában működő k.u.k (cs. és kir.) erőknél létesített tábori raktárt vezette.¹⁵ Az itt végzett magas szintű munka után került a 2. cs. és kir. hadsereg mellett működő, Simon Elemér által vezetett Magyar Vöröskereszt-biztossághoz főmegbízott-helyettesi besorolásban.

E pár adatból is látható, hogy az 1916-os évben ifj. Leopold Lajos személyében elhivatott szakember volt Simon Elemér helyettese Lembergben. De más szempontból is párhuzamba állítható személyük. Ugyanis nem csupán Simon töltött be később a Magyar Vöröskeresztnél országos vezető tisztséget (1921–1925: főgondnok; 1932–1944: elnök), hanem ifj. Leopold Lajos is, aki 1918 december 6-ától 1919 január végéig a Vöröskereszthez kinevezett kormánybiztos-helyettes, majd Károlyi Mihályné lemondása után márciusig kormánybiztos volt, ezt követően pedig az egylet nemzetközi osztályát vezette. Azonban a lengyei Vöröskereszt-biztosság nem csak kettőjük személye erejéig volt válogatott csapat, hiszen 1916-ban mellettük teljesített szolgálatot – megbízotti besorolásban – az az ifj. gr. Edelsheim Gyulai Lipót is, akinek édesapja a korabeli emberbaráti mozgalmak élharcosa, gr. Edelsheim Gyulai Lipót (1863–1928) volt.¹⁶ Gr. Edelsheim főként a gyermekvédelem területén fejtette ki áldásos tevékenységét: a Fehérkereszt Országos Lelencegyesület vezetője, az 1905-ben induló *Gyermekvédelem Lapja* szerkesztője, s az Országos Gyermekvédő Liga egy évvel később történt megalakulásának kezdeményezője, majd elnöke.¹⁷ Amint unokája, gróf Edelsheim Gyulai Ilona memoárjában írja: „*Nagyapám – a tábornok fia*”¹⁸ –

¹⁴ Széleskörű tevékenységét a következő tanulmányban foglaltam össze: Csekő Ernő: „Egyszerűen emberül”. Ifj. Leopold Lajos karitatív és humanitárius tevékenysége az I. világháborúban és az azt követő években. In: *Parasztok és polgárok. Tanulmányok Tóth Zoltán 65. éves születésnapjára*. Szerk.: Czoch Gábor – Horváth Gergely Krisztián – Pozsgai Péter, Korall Társadalomtörténeti Egyesület, Budapest, 2008. 61–77.; ifj. Leopold nagymérvű karitatív tevékenységéhez az a szilárd anyagi háttér adott alapot, amelyet elsősorban a Szekszárdhoz közel eső, 2500 kat. hold kiterjedésű ózsáki gazdaság jövedelme biztosított.

¹⁵ Kiváló, elkötelezett munkájáról emlékezik meg az 1915. december 9-i napiparancsba foglalt elismerés is: „(...) a magyar vöröskereszt egyévi működésének évszázó méltóságaképp ifj. Leopold Lajosnak, a magyar vöröskereszt egylet főmegbízott-helyettesének és a tábori raktár parancsnokának magasrendű kötelezettségérgérettől vezérelt, és rendkívüli szakértelemmel elvégzett, kitűnő munkateljesítményéért és támogatásáért.” Magyar Vöröskereszt 1916/1. 9.

¹⁶ Simon, ifj. Leopold és ifj. gr. Edelsheim együtt szerepelnek abban a 1916. június 28-án kelt német nyelvű kérvényben, amelyben a 2. cs. és kir. hadsereg parancsnoksága a magyar kir. honvédelmi minisztertől, eddigi tevékenységük elismerésül mindhármuk részére katonai tiszti rang adományozását kéri. A levélben ugyan közlik, hogy katonai képzésben nem részesültek, azonban társadalmi rangjuk és tanulmányaik alapján méltóak tiszti fokozatra. SL, Simon cs. i., Simon Elemérről vonatkozó iratok, Katonai szolgálatával kapcsolatos iratok

¹⁷ Pik Katalin: *A szociális munka története Magyarországon (1817–1990)*, Budapest, 2001. 116–117.

¹⁸ Gr. Edelsheim Gyulai Lipót cs. és kir. lovassági tábornok 1826–1893 között élt.

szintén a Lipót nevet viselte, Salzburgban született 1863-ban. Életének középpontjában a jótékonykodás állt. Megalapította a Nemzeti Gyermekvédő Ligát, ami a többi között nevelőszülőket talált József Attilának, a híres magyar költőnek. Egy darabig elnöke volt a Gyermekvédő Szövetségnek, alelnöke a Fehér Kereszt Nemzeti Lelenc Szövetségnek és társelnöke a Rokkant Gyermekek Nemzeti Otthonának.”¹⁹ (3. kép)

3. kép. ifj. gr. Edelsheim Gyulai Lipót leányával, Ilonával 1920 körül
(gr. Edelsheim Gy. I. 2001., fényképek 1.)

Mint látható, a 2. hadsereg mellett rendszeresített Magyar Vöröskereszt-megbízotti kar már személyi összetétele miatt is kiérdemli a figyelmet. S ebből a szempontból különösképp fontos forrásnak tűnnek Simon Elemér visszaemlékezései. Azonban némileg meglepő módon azok jószerevével nem is tesznek említést ifj. Leopold Lajosról és ifj. gr. Edelsheim Gyulai Lipótról. Így például az 1927-ben íródott visszaemlékezése nem tér ki – még utalás szintjén

¹⁹ Gr. Edelsheim Gyulai Ilona, Horthy István kormányzóhelyettes özvegye: Becsület és kötelesség, 1. rész (1918–1944). Budapest, 2001. 22.; A szóban forgó memoár érthető módon jelentős terjedelemben foglalkozik a kormányzóhelyettes özvegyének édesapjával, ifj. gr. Edelsheim Gyulai Lipóttal is.

sem – Leopoldnak a Népköztársaság ideje alatti kormánybiztos-helyettesi, illetve kormánybiztosi szerepére, amint az 1949-ben íródott visszaemlékezés sem nevesíti gr. Edelsheimet, pedig leányának Horthy Miklós idősebb fiával, Horthy Istvánnal 1940-ben történt házassága épp elég apropót adhatna ehhez.²⁰ Egyetlen kivétel az 1927. évi visszaemlékezésben gr. Edelsheim említése a Lembergben történt főmegbízotti kinevezése kapcsán: „*Hadségédem gr. Edelsheim Gyulai Lipót ifj.*”²¹ Azonban ha a visszaemlékezésekből a Vöröskereszt-biztosság működésére, az általuk irányított vöröskeresztes tábori alakulatok tevékenységére, mindennapjaira és eredményeire vagyunk kíváncsiak, szinte az előbbihez hasonló szűkszavúsággal találkozunk.²² Ezen összképet valamelyest árnyalja, (bár a korábban írt visszaemlékezés kerüli e témákat), hogy az 1949-ben – vagy az azt követő években – íródott memoártöröredékben Simon tömören és számszerűsítve felsorolja a nevéhez fűződő eredményeket:

„(...) a hadsereg vöröskereszt intézményeit szerzett tapasztalataim és fiatalos agitálásom folytán olyannyira fejlesztettem, hogy egyik kitüntetését a másik után szereztem meg. A szervezeti szabályzatunk szerint minden hadseregnél csak egy főmegbízott volt. És ez alá tartoztak úgy a magyar, mint az osztrák vöröskereszt alakulatok is. 2 évig ott teljesített szolgálatom alatt úgy kiépítettem ott úgy a magyar, mint az osztrák vöröskereszt alakulatait is, mint máltai lovag e rend kórház vonatait is sikerült e hadsereg területére irányítani – hogy a II. évben már két máltai, 4 magyar vöröskeresztes kórházvonatot, négy osztrák vor. Feldhilfs und Labestation²³ is kb. 6 vöröskeresztes kórházat primán felszerelve és egy osztrák és egy magyar tábori egészségügyi raktárt felállítani, és gróf Wolkenstein Széchenyi Károlynét (Sennyey Mini bárónőt) főápolónőnek megnyerni, akivel azután gyönyörű harmóniában felállítottuk a pár ezer ágyas Chirowi²⁴ járványkórházat és azt később általános kórházzá kifejleszteni. Lembergben pedig Dániel Ferenc főmegbízott-helyettesem [...] a Lembergi Technikai Főiskola kórházát, amely ugyancsak pár ezer beteg befogadására lett felszerelve, és végül Kiliandiego Ranban lévő nagy iskolában pedig boldogult feleségem sz. Török Pálma vezetése alatt egy 800 ágyas vöröskeresztes kórházat a magyar vöröskereszt anyagi támogatása mellett működtetni, s

²⁰ Gondolván arra, hogy maga az a tény, hogy mégiscsak a későbbi kormányzóhelyettes apósa volt a beosztottja Lembergben, megőrkítésre érdemessé tehetné volna gr. Edelsheim nevét a visszaemlékezésben. Természetesen Simon Elemér e visszaemlékezésének keletkezési dátuma (1949. november 1. után) e nexust már épp ellenkező előjélűvé minősítette át, azaz inkább rosszallást válthatott volna a korabeli, éppen kommunista diktatúrába „fejlődő” rendszerben, ami gr. Edelsheim visszaemlékezésbeli előfordulásának hiányát is magyarázhatja.

²¹ Az 1927. évi visszaemlékezés 28. p., SL, Simon cs. i., Simon Elemérre vonatkozó iratok.

²² Sajnálatos mód ifj. Leopold Lajos és családja iratai a második világháborúban elpusztultak, így az ő részéről nem lehet személyes forrásokat a kutatásba bevonni. Unokája, Badics Lívia közlése. Azonban egy, ebből az időszakból származó levél ifj. Leopold Lajostól fennmaradt, amit unokája a rendelkezésemre bocsátott. Leopold ezen, Éva leányának írt 1916. március 29-ei levele főmegbízott-helyettesi munkájára is adatokkal szolgált: „*Kedves Dulukám, ez ugyan régi kártya, de szép, úgy-e? Tedd el emlékül, mint nagy idők emlékét. Én jól vagyok, csak már lassanként annyi lesz a dögöm, hogy nem tudom, mihez fogjak előbb? Van kérlek két nagy tábori raktáram, 12 holdas veteményes kertem, asztalos-bádogos-szabó és cipész műhelyem és mindennap valami új merül fel. De azért öröm ám jó munkát végezni. Őtel sokszor hű apád.*”

²³ vor. rövidítés itt valószínűleg átmenetilt jelent; Feldhilfs und Labestation jelentése: tábori segély és ellátóhely.

²⁴ Chirow - más néven: Khyrov, illetve Khyriv, város a mai Ukrajnában.

végül kb. 5000 vör.ker. önkéntes ápolónőt a tábori katonai kórházaink és egyéb egészségügyi intézményeink részére kiképeztetni, és rendelkezésre bocsátani. Ez utóbbi nagy munkák a galíciai vöröskereszt egyesület elnökének herceg Sophie Pálnusk (?) szíves segítségének [köszönhetőek], aki megtisztelt szíves bizalmával és barátságával! Böhme Emoli²⁵ hadseregének egészségi, illetőleg vöröskeresztes berendezkedése oly hírnőre hágott, hogy alig múlt el hét, amikor nem jöttek idegen hadseregek küldöttségei (sőt külföldiek is, pl. az akkor még szövetséges román vör.ker. és egy német vöröskereszt főmegbízott is /von Grast/) tanulmányozni berendezkedésünket. Az a jó viszony, amely köztem és a II. sz. hadsereg vezetősége között 2 éves ottani működésem folytán kifejlődött, igazán csodálatos eredményeket bátorított, amelyeket a Lembergben rendezett Feldärztliche Ausstellung-on²⁶ a nagy nyilvánosság révén is bemutattunk.²⁷

Több ezer ágyas kórházak, számos kórházvonal, illetve 5000 önkéntes ápolónő kiképzése – első hallásra megdöbbentő számok szerepelnek Simon Elemér leírásában, amik egyúttal az egymásnak feszülő haderők volumenét is sejtetik. Természetesen a háború kezdetén a Vöröskereszt sem volt ilyen tömegmérétekre felkészülve. A háború kitörésekor a Magyar Vöröskereszt 5 tábori raktár felállításával számolt, azonban igen hamar újabb 8 fiókanyagraktár létesítése is szükségessé vált. A raktárak egészségügyi és gyógyászati segédeszközökkel, ruhaneművel látták el a Vöröskereszt tábori kórházait és részben a katonai kórházakat, emellett nem kevés élelmiszert, üdítő és élvezeti cikket tároltak, utalványoztak.²⁸ A raktárak első feltöltése 200.000 koronát emésztett fel.²⁹ Ez a szám 1915 augusztusára elérte a 3 millió koronát!³⁰ Természetesen a Vöröskereszt hadműveleti területen lévő – azaz hadseregekhez rendelt – alakulatai nem csak a tábori raktárakból álltak. Ugyanis a Simon által is részletezett felépítés szerint egyes hadseregek mellé rendelt magyar Vöröskereszt-delegációk felépítése rendszerint a következőképpen nézett ki. Annak élén a főmegbízott állt, aki vezette az önkéntes betegápolás szolgálatát – az adott hadsereg egészségügyi főnökével egyetemben –, valamint hozzá tartozott a hadseregnél lévő Vöröskereszt szervek, intézmények felügyelete is. A főmegbízott mellett egy helyettes is rendszeresítve volt, míg a még továbbiakban alárendelt három megbízott feladat- és hatásköre általában a következőképpen oszlott meg: egy-

²⁵ br. Eduard von Böhm-Emolli (1856–1941) tábornagy, a 2. cs. és kir. hadsereg parancsnoka.

²⁶ Feldärztliche Ausstellung: tábori orvosi kiállítás.

²⁷ SL, Simon cs. i., Simon Elemérről vonatkozó iratok, Simon Elemér 1949 novemberében elkezdett visszaemlékezése 176–177. p.

²⁸ Brüll Miklós: A Magyar Vöröskereszt tevékenysége az első és a második világháború időszakában. Budapest, 1984. 54–55.; Egy-egy tábori raktár kezdő készletállományát részletezi: Abaffy Jenő et. al.: 60 éves a Magyar Vöröskereszt – Magyar Vöröskereszt a világháborúban. Budapest, 1941. 107–108.

²⁹ Szundy Károly: Az első esztendő. Ismertetés és tanulmány a Magyar Vörös-Kereszt Egyesület háború alatti működéséről. Budapest, 1916. 30.

³⁰ Brüll M. 1984. 55.

egy megbízott töltötte be a sebesültszállító oszlopok parancsnoki, valamint a tábori kórházak, illetve a mozgó tábori raktárak szintúgy parancsnoki tisztségét.³¹

A Simon Elemérről fentebb idézett memoárrészletből egyértelműen kiérezhető a büszkeség, amint tételesen felsorolja mindazon vöröskeresztes intézményeket, amelyek létesítése főmegbízotti ténykedése időszakához kötődnek. S míg az 1949. évi visszaemlékezésben a 2. hadsereg mellett betöltött két éves főmegbízotti időszakról írottak jelentős részét e számbavétel teszi ki, érdekes módon korábbi, 1927-ben született memoárjában minderről semmit nem ír. Természetesen felvetődik a kérdés, hogy akkor miről szól az egyébként jóval terjedelmesebb 1927-es szöveg? Válaszunk: kisebb részt hadi eseményekről, nagyobb részt magánéletbeli történésekről, házassága válságának stációiról, s főként főmegbízotti ténykedésének reprezentatív teendőiről, eseményeiről. Az, hogy magánéleti vonatkozású, mi több kifejezetten intim adatok, részletek is helyet kapnak Simon visszaemlékezésében – személyes dokumentumról lévén szó – természetes, s hogy ezek közül ehelyütt mi most többet a nyilvánosság előtt megosztunk, az azzal indokolható, hogy azok nem teljesen függetlenek Simon Elemér által betöltött Vöröskereszt-főmegbízotti tisztségtől.

Simon 1927-ben íródott visszaemlékezésében a következő, magánéletbeli viszontagságokra is utaló összegző szöveggel vezeti be az I. világháború ideje alatti, illetve azt követő egy-két év történéseit (Itt jegyezzük meg, hogy az 1927. évi visszaemlékezésből³² idézett illetve hivatkozott részletek oldalszámait a továbbiakban az idézeteket követően, a főszövegben, zárójelben tüntetjük fel): *„Idegeimet ez az állandó feszültség, majd a háborús izgalmak, s végül a háború végén bekövetkezett szomorú családi események annyira megviselték, hogy a kommunizmus után az ott kiállt izgalmakat még hozzá számítva – egy idegromcs voltam, s csak évek múltán találtam meg lelki egyensúlyomat.”* (24. p.) Sőt, egy esztendővel és pár oldallal előbb, egyenesen zaklatott családi helyzetével magyarázza háborús szerepvállalását: *„Ez időben családi életem kezd már igen fájdalmas, úgyszólván elviselhetetlen terheket reám róni, úgy hogy a jövő évben kitört háború jó alkalom volt nekem a tarthatatlan helyzetemből való menekülésre.”* (22. p.) Azonban a háborúban vállalt vöröskeresztes szolgálatot nem csak ez magyarázta, abban legalább ekkora szerepet játszott betegsége, valamint az a tény, hogy politikus volt. Hiszen Simon Elemér 1910 óta a képviselőház tagja, s ott a véderőbizottság tagjaként a világháború előtti években többször exponálta magát fontos törvények tárgyalásánál.³³ A Vöröskereszttel is ennek során került kapcsolatba.³⁴ Simont

³¹ Uo. 33–34.; Egyébként a főmegbízottak, főmegbízott-helyettesek, megbízottak tevékenységükért tiszteletdíjat nem kaptak. Brüll M. 1984. 33.

³² Az 1927. évi visszaemlékezés, SL, Simon cs. i., Simon Elemérről vonatkozó iratok.

³³ E szerepléseiben, saját bevallása szerint – amint visszaemlékezésében is megjegyzi – alapvetően helyállt, habár azok nem maradtak élénk reakciók nélkül az ellenzék részéről. Így a véderőtörvényről tartott képviselőházi beszédét ellenzéki képviselőtársai sódarabok, illetve vizes palackok dobálásával zavarták meg. (22. p.)

³⁴ Tóth I. 2002. 337.

már 1912. december 31-én Vöröskereszt-megbízottá nevezték ki, 1913. január 1-jétől az egyesület országos ügymenetét intéző központi főmegbízott-főgondnok mellé osztották be.³⁵ A háború beállta a Magyar Vöröskereszt vezetésében is változást eredményezett. A hatékonyabb működés érdekében az egyesület védnök-helyettesét, Ferenc Salvator főherceget a király kinevezte az önkéntes betegápolás vezérfelügyelőjévé, gr. Csekonics Endre Vöröskereszt-elnököt pedig királyi biztossá. Simon Elemér vöröskeresztes kötelezettségei is már egész embert kívántak: 1914. szeptember 5-ével hadrendileg is a Vöröskereszt mellé lett beosztva.³⁶ A háború első félévét – 1914. szeptember 19-étől már főmegbízott-helyettesként³⁷ – az egyesület igazgatósága mellett, központi beosztásban töltötte. Ez időben a következők képezik feladatát: „*szept. 20, Főmegbízott-helyettesnek neveznek ki, az ápolónői tanfolyamokon elnöklők, október–november, a 16-ik sz. kórházzal, mint parancsnok Budapest–Ruma*³⁸ között közlekedtem. Szerb harctér.” (26. p.)

³⁵ Simon Elemér 1934. október 29-én kiállított vöröskeresztes szolgálati bizonyítványa, illetve személyi törzskönyvének 1935. október 15-én kelt kivonata. SL, Simon cs. i., Simon Elemérről vonatkozó iratok, Magyar Vöröskereszt szolgálatában kelt iratok (Vöröskereszt szolg. i.).

³⁶ Uo.

³⁷ Csekonics királyi biztos 241. K.B./1914 . sz., 1914. szeptember 19-én kelt levele, SL, Simon cs. i., Simon Elemérről vonatkozó iratok, Vöröskereszt szolg. i.

³⁸ Ruma: szerémségi város, ma Szerbiához tartozik, a Vajdaság területén található.

Simon Elemér családi nehézségeihez, valamint a visszaemlékezés magánéletbeli szálához visszatérve, meg kell jegyeznünk, hogy házassági válságának tárgyalása 1918 utolsó hónapjai, illetve az elkövetkező 1919. esztendő történései sorában az átlagosnál jóval nagyobb teret kapott, Simon olykor szinte szokatlanul bőbeszédűvé vált. Azonban a szövegben neje, Török Pálma ezt megelőzően is fel-feltűnik, s a memoár tanúsága szerint Simont rendre meglepetésként érte felbukkanása. A neje – akivel pesti életszakasza alatt ismerkedett meg, s 1905-ben vett feleségül³⁹ – e részben a következőképpen kerül szóba:

- „[1914.] júl. 29 Pálma váratlanul Pestre jön.”(26. p.)⁴⁰
- „[1916.] október 4én Pálma Lembergbe jött s belépett az egyik lemergi hadikórház kötélkébe, mint vör.kereszt tábori ápolónő.”(32–33. p.)
- „[1918.] apr. 26-án megjött váratlanul Pálma Lembergől teljesen lestrapálva és feltűnően deprimált lelki állapotban. Hogy kipihenhessük magunkat, levittem őt Csáfordra”.(43. p.)

Simon feleségével kapcsolatos, előbb idézett 1916-os bejegyzésénél, Pálmával való kapcsolatára visszatekintve, a következőképpen összegzett: „*Innét indult meg szegénykének végzete, amely őt azután rövidesen halálba kergette. A már korábban a budapesti munkapárti hadikórházban kiállott rendkívüli fáradalmak, s a harctéri, igazán emberfeletti teljesítmények, amelyek felülmúlták amúgy is gyenge erőit – teljesen ellentállásra képtelenné tették idegrendszerét. Ezzel a helyzettel azután visszaélt parancsnoka D. D. törzsorvos, akibe azután beleszeretett, s ez vonta maga után válásunkat s majd öngyilkosságát is.*”(33. p.) Mint Simon írja, a háborús évek alatt már nem volt köztük bensőséges kapcsolat („*házas életünk már évek óta fel volt dülva*”)⁴¹, így nyugodtan bonyolódhatott szerelmi kapcsolatokba, amelyek közül hármat visszaemlékezésében is rögzített.

A lengyel ápolónővel 1916 májusában szövődött románcát írásom legelején már említettem. Ezelőtt egy évvel, szinte főmegbízotti kinevezésével egy időben, de még Lemberg visszavétele előtt, ungvári szállásadójának leányával is szerelmi viszonyba került, s értékelése szerint „*egy igen kedves kis szerelmi idill fejlődött ki, amelynek szálai az egész háború alatt tovább szövődtek.*”(29. p.). Ezen túl megemlékezik Tóth Marával történt megismerkedéséről is, amely 1917. december 30-án, egy kisebb adminisztratív ügy intézése kapcsán történt. „*Első pillanatra megtetszett nekem, s itt kezdődött az az egész életre szóló nagy szerelem, amely végre meghozta igaz boldogságomat – amelyet eddig hiába kerestem.*”(41. p.)

³⁹ Az 1927. évi visszaemlékezés 15. p.; Szülei Török Sándor és Seitz Jutta. A Seitz familia nevét a korban a Thallmayer-Seitz gyógyszeráru nagykereskedés tette országosan ismertté.

⁴⁰ Pálma vélhetően a csáfordi birtokról érkezett Pestre.

⁴¹ Simon Elemér 1927. évi visszaemlékezése, 44. p.

Az 1927. évi visszaemlékezés jelentős részét azonban a reprezentatív jellegű események rögzítése tette ki. Így tett például az 1915 tavaszára eső fontos megbízatása kapcsán is, amikor többek között herceg Esterházy Miklós, gróf Edelsheim Gyulai Lipót és báró Radvánszky Béla társaságában a fronton és a hátsóországban lévő német vöröskeresztes intézmények tanulmányozására kapott megbízást. Az erről készített jelentést, szakanyagot a honi Vöröskereszt igazgatósága részéről komoly elismeréssel fogadták. Visszaemlékezésében jóformán mégis csak a protokolláris eseményekre tért ki:⁴²

„A német császár vendégeképp (...) az összes német hadszíntereket bejárjuk. A holland határtól egész a schweizi határig. Egy hetet töltöttünk Brüsszelben, s az ottani képviselőház elnöki emelvényéről beszéltem a német tisztekhez. St. Quentin körül a marne-i csata színhelyét⁴³ és az egész francia–német frontot bejártuk. Ebéden voltunk a német császárnál a főhadiszálláson és Berlinben is. Az orosz–német hadszíntereket is bejártuk, s voltunk Hindenburgnál és Martensennél is. Az első audientiánk a német császárnál február 24-én volt.

„martius 19-én audientia Teschenben⁴⁴ az osztrák–magyar főhadiszálláson, ahol beszámoltunk utunk eddigi eredményeiről. Ebédre Frigyes főherceghez voltunk hívva, ahol én Károly, akkor még trónörökös mellett ültem s kivel 2 óráig beszélgettünk.”(28–29. p.)

Simon Elemér 1917. január 27-től február 6-áig a Török Birodalomban képviselte a Vöröskeresztet, amelyre memoárjában, csak a török állami vezetőkkel történt találkozásai felsorolásának erejéig tér ki: „hg Esterházy Miklóssal a vörös kereszt képviseletében Konstantinápolyba lettem kiküldve, ahol a szultán (Mehemed) is fogadott audientián. Kár, hogy a kedvezőtlen időjárás elrontotta e szép és tanulságos utazás benyomásait. Enver pasával az új török mozgalom kiváló vezérével is volt alkalmam megismerkedni, sokat voltam együtt Talast pasával is, aki később miniszterelnök lett s a szultánt detronizálta.”. E mondatok után Simon a következőképpen összegzett: „A háború alatt úgyszólván az összes világhírű német, osztrák, magyar és török vezető emberekkel volt alkalmam személyes érintkezésbe jutnom.”(36. p.) Ezen, egyfajta elégedettséget és az exkluzivitás érzetét is tükröző, hangsúlyozó mondatokból – kiegészülve a kitüntetések pedáns megörökítésével – olyan kép rajzolódik ki előttünk Simon Elemérről, amely Tóth Imre e folyóiratszámban olvasható tanulmányának⁴⁵ címszavaival is leírhatók: presztízs, reprezentáció, életforma. Simon értékrendjében a társadalmi rangnak, és az ahhoz

---

⁴² Ferenc Salvator főherceg által 1915. február 6-án kiadott német nyelvű nyílt parancs, valamint a Magyar Vöröskereszt igazgatósága által 1915. április 19-én írt köszönő levél, SL, Simon cs. i., Simon Elemérré vonatkozó iratok, Vöröskereszt szolg. i.

⁴³ Marne: Szajna jobboldali mellékfolyója, térségében bontakozott ki a világháború első nagy ütközete 1914. szeptember 5. és 9. között, a Párizs felé nyomuló német csapatok feltartóztatása érdekében.

⁴⁴ Teschen: város sziléziában, határváros, egyik fele csehországban (český těšín), másik fele lengyelországban (czeszin) fekszik.

⁴⁵ Ld. Tóth Imre: „(...) Megkaphattam volna a beígért kegyelmes címet is.” Életforma, reprezentáció és presztízs Simon Elemér naplóiban a két háború között c. tanulmányát a Soproni Szemle jelen számában.

kapcsolódó megnyilvánulási formáknak láthatóan fontos, talán a korabeli szokásokhoz képest is eltűzött szerep jutott. Szinte mintha arról lenne szó, hogy az ember értékét a kitüntetések száma, súlya, valamint a „nagy emberek” ismeretsége, de legalábbis a velük való találkozások számossága határoznák meg.

A kitüntetés	
időpontja	fajtája, neve
1914. október 19.	Vöröskereszt ezüst díszérme*
1915. október 14.	Ferenc József-rend tiszti keresztje a katonai érdemkereszt szalagjával
1915. december 26.	Vöröskereszt hadiékítményes tiszti keresztje
1917. március 6.	török Vasfélhold
1917. április 8.	bajor Vöröskereszt érdemkeresztje
1917. november 1.	Károly csapatkereszt
1918. március 26.	III. o. katonai érdemkereszt a hadiékítménnyel és kardokkal
1918. április 10.	III. o. Vaskorona rend

1. táblázat: Simon Elemér - visszaemlékezésében precízen rögzített - kitüntetéseiinek listája.

*Erről memoárjában nem emlékezett meg⁴⁶

Ezek után nem csodálkozhatunk, hogy az 1927. évi visszaemlékezésben a leMBERGI vöröskeresztes főmegbízotti tisztsége kapcsán csak a reprezentatív, nagyobb szabású eseményekhez kötődő emlékeit említette meg. Ezek közül az 1916. május 7-ei vöröskeresztes ünnepségről, valamint Ferenc Salvator főherceg egy hónappal korábbi látogatásáról, a 2. hadseregnél rendszeresített Vöröskereszt-kötélékek szemrevételezéséről szóló részt írásom elején már idéztem. Emellett még az 1917. február 20-án megtartott katonai orvosi kongresszusról tesz említést, „*amely sikereimet újra szaporította. Én vezettem ugyanis a budapesti egyetemi tanárokat és orvosokat az összes harctéri intézményekben.*” (37. p.) Érdekes módon Simon az 1916. július 27-én nyílt, nagyszabású leMBERGI hadikiállítását ugyan megemlíti, azonban arra már nem tesz utalást, hogy ott a Vöröskereszt saját pavilonnal vett részt, amelynek kiállítását a 2. cs. és kir. hadsereg vöröskeresztes megbízotti kara rendezte (4. kép). A hadikiállításról a hadi helyzet alakulásának összefüggésében írt: „[1916.] július 27-én nyílt meg a leMBERGI hadikiállítás, amely ünnep azonban a várost és frontunkat erősen veszélyeztető azon előrenyomulás folytán igen nyomott hangulatban folyt le” (32. p.).

LEMBERG monumentális, a Monarchia erejét és dicsőségét hirdető hadikiállítás színhelye volt 1916. július 27-étől. A tágas parkban felépített főépületet számos pavilon vette körül. A hadikiállítás építésének parancsnoka a neves építész, a soproni színházat is tervező Medgyaszay István volt. A vöröskeresztes pavilont testvéröccse, Medgyaszay Gyula tervezte.⁴⁷ A vöröskeresztes havilap, a *Magyar*

⁴⁶ E kiténtetés adományozására vonatkozó forrás: 399 K.B./1914. sz. Vöröskereszt királyi biztosi leirat, SL, Simon cs. i., Simon Elemérrre vonatkozó iratok, Vöröskereszt szolg. i.

⁴⁷ Potzner Ferenc (vál. és összeáll.): Medgyaszay István. (Az építészet mesterei). Budapest, 2004.

Vöröskereszt tudósításai szerint az egyesület pavilonját a Simon mellett tevékenykedő ifj. Leopold Lajos főmegbízott-helyettes rendezte be.⁴⁸ A kórházi felvételekkel, sebesültszállító kocsik-makettekkel, valamint az egyesület tevékenységét ábrázoló grafikonokkal illusztrált kiállítás „belső berendezésében szemléltetően képviselve vannak az ezen hadseregben működésben lévő vöröskeresztes intézmények, azonkívül oktató modorban, tanulságos módon igyekeztek a rendezők a nagyközönséget kioktatni, mi módon lehet a legcélszerűbben a sebesült katonák szolgálatára, és melyek azok a szeretetadományok, amelyek kívánatosak, nem különben melyek azok, melyek küldetésétől el kell tekinteniünk”⁴⁹ (5. és 6. kép).

Simon Elemérnek 1917 májusában vöröskeresztes frontszolgálata, miután katonai szolgálatra jelentkezett, befejeződött. Visszaemlékezése szerint május 22-én, a magyar honvédelmi miniszter előterjesztésére nevezte ki a király az 53. sz. gyalogdandárhoz csapatörtisztnek, majd az ottani irodai munkát követően sikerült közvetlen harctéri szolgáltra való beosztását is elérnie. Így arcvonalbeli csapattisztként került a 34. sz. (kassai) gyalogezredhez.⁵⁰ A katonai szolgáltra való jelentkezés mozdítórugóiról visszaemlékezésében így írt: „E kinevezés folytán, dacára annak, hogy alkalmatlan voltam, s mint az orsz. képviselő, mint vöröskereszt főmegbízott és mint földbirtokos fel voltam mentve, s még így is harctéri szolgálatot teljesítettem már 3 éve – mégis kötelességemnek éreztem kimenni a frontra, s így kértem csapatszolgálatra való beosztásomat. Nagy nehézségek árán sikerült is ez, s be lettem osztva az 53-ik gyalogdandár parancsnoksághoz ordonánc⁵¹ tisztnek.” (38. p.)

5. kép. Az 1916. évi leMBERGI (Lvov) hadikiállítás pavilonjai (Potzner F. 2004. 133–134.)

⁴⁸ Magyar Vöröskereszt 1916. június 10. 5.

⁴⁹ Magyar Vöröskereszt 1916. augusztus 10. 6–7.; Idővel a hadikiállítás Budapestre történő áthelyezéséről rendelkeztek. Az ifj. Leopold Lajos által rendezett vöröskeresztes kiállítás anyagát egykorú elképzelés szerint a Budapestre tervezett Vöröskereszt Múzeumnak kívánták átadni. Potzner 2004. 137., ill. Magyar Vöröskereszt 1916. augusztus 10. 7.

⁵⁰ A Simon család iratai közt található életrajz szerint 1917. május 17-én történt meg első katonai besorolása, míg egy 1935. október 5-én kelt igazoló bizonyítvány szerint 1917. május 14-én kezdte meg katonai szolgálatát. SL, Simon cs. i., Simon Elemérre vonatkozó iratok, Katonai szolgálatával kapcsolatos iratok.

⁵¹ ordonánc: tiszt mellé beosztott katona, küldönc

Mivel a Monarchia 1917. december 5-én fegyverszünetet kötött az időközben a bolsevik hatalomátvételen átesett Oroszországgal, Simon a továbbiakban már nem számol be harci cselekményekről, hadi eseményekről.⁵² A következő év tavaszán már több itthoni közszereplése is volt, így például 1918. február 20-án az országgyűlésben mondott beszédet, öt nappal később pedig Pápán, a Jókai Kör által rendezett színházi esten tartott előadást. (42. p.) Országgyűlési képviselőként a következő fontosabb megbízása az volt, hogy 15 társával az olasz frontra kiutazva, próbálták az ottani haderőben megindult „*bomlási processust*” megállítani, saját csapattestükben a fáradt, hitüket veszített katonákat lelkesíteni. Az október 26-án induló képviselői kontingens elkésett, amint Simon írja, mire „*a már bomladozó hadtáponnalakon keresztül kiértünk, a front már összeomlott s ezredemet nem bírtam megtalálni.*” (47. p.) Mint később írja, a front összeomlása⁵³ Álgya Papp Sándor és Pál Alfréd képviselőtársai társaságában érte, akikkel „*három napos élethalálharc közben tudtunk kivergődni abból a tumultusból, amelyhez hasonló borzalmakkal az egész háború alatt nem találkoztam. A magyar néplélek oly eldurvulását volt alkalmam tapasztalni, amelyek a későbbi forradalmak eseményeit előrevetítették.*” (48. p.) Az osztrák-magyar haderő arcvonalának áttörése október 29-én következett be, melynek hatására másnap az Osztrák-Magyar Monarchia fegyverszünetet kért. A háború elvesztése, s annak traumája egy pillanat alatt elsöpörte a regnáló hatalmi berendezkedést. Október 30–31-én győzedelmeskedett a forradalom, Károlyi Mihály vezetésével az október 23-a éjjelén megalakult Magyar Nemzeti Tanács vette át a hatalmat. Simon Elemér ezen utóbbi eseményekkor még részben az olasz fronton volt, de például a Tisza István elleni merényletről⁵⁴ útközben hazafelé értesült. (48. p.)

Visszaemlékezéséből szemléletesen kiderül, milyen koncentrált csapások érték e napokban, hetekben Simont. A Monarchia, benne Magyarország háborús veresége, az uralkodó hatalmi-politikai berendezkedés bukása, illetve az egyre erősödő társadalmi forrongás, sok kortársához hasonlóan őt is lesújtotta, egzisztenciálisan veszélyeztette. Mindez esetében személyes vonatkozásokkal is kiegészült. Bizonyára csalódással élte meg, hogy a drámai események következtében kútba esett a színpalak mögött már elintézett főispáni kinevezése.⁵⁵ Ehhez társult még szélsőséges érzelmi hullámzások közt csapongó kapcsolata

---

⁵² „*dec. 6-án az oroszokkal fegyverszünetet kötöttünk, s ettől kezdve megindult velük a barátkozás. Karácsony hetében én is átmentem hozzájuk, és igen érdekes tapasztalatokat szereztem odaát.*” (40. p.)

⁵³ 1918. október 24-én indult az olasz hadsereg koncentrált, egyben utolsó támadása, amely október 29-ére a Monarchia haderejének védőarcvonalát több helyütt áttörte.

⁵⁴ Tisza Istvánt 1918. október 31-én ölték meg.

⁵⁵ „*okt. 10-én Tisza felszólított, vállaljam el a gróf Cziráky Józsi lemondásával megürrült soproni főispánságot, amit én örömmel vállaltam is. Tisza akkor meg is állapodott Wekerlével, hogy még egy-két hetes időszakra kimegy a frontra, s onnét megteszi őfelsége megbízásából a híres horvátországi és boszniai utat, azután visszajön s átvesszi a kormányt, s akkor publikálták volna az új főispáni és miniszteri kinevezéseket is, amelyek a minisztertanácson már keresztül is mentek.*” (45–46. p.)

feleségével. Bár 1918 júliusában újra összeköltöztek, s az augusztust–szeptembert együtt töltötték a csáfordi birtokon, novemberben Pálma mégis a válás mellett döntött. (45, 49. p.) Végül 1919. január 28-án váltak el, azonban Simon és neje hektikus érzelmi élete ezután sem rendeződött. (51. p.) Nem sokkal később Pálma többször öngyilkossági kísérletet követett el (1919. március 14., illetve április 26.), amikor dr. D. D.-vel óhajtott házassága meghiúsult, Simon Elemér pedig a remélt békülés helyett Tóth Marához fűződő szerelmét vallotta meg. (52–55. p.) Mindeközben Simon, a számára egyre kedvezőtlenebb politikai helyzet miatt a tanácsköztársaság kikiáltását követően többször is bujdosásra kényszerült: előbb április 20-ától hat hétig Kispesten egy munkácsolád (Molnárék⁵⁶) bújtatta, majd június 9-étől Pálma nagyanyjának Damjanich utcai budapesti villájában húzta meg magát. (55–58. p.) Nem csoda, hogy az összetorlódó izgalmak, lelki megpróbáltatások után „idegroncs”-ként határozta meg saját egészségi és pszichés állapotát: „[1919] máj. 31-én Romanelli olasz ezredes közbenjárására megszüntették ideiglenesen a kommunisták a politikai üldözéseket, és én visszatérhettem ideiglenes otthonomba – mint egy idegroncs a kiállt idegizgalmak –, helyzetem bizonytalansága (közben ugyanis elkommunizálták mindenemet) egészen megtörték ellenálló képességemet, amit még fokozott a sok nélkülözés, amit el kellett szenvednem.” (57. p.)⁵⁷

Simon a közügyektől 1918 novemberében visszavonult, illetve háttérbe szorult, így vöröskeresztes tevékenységet sem folytatott. Amint a visszaemlékezésében írja, „*ott is Károlyiné és társasága vették át a hatalmat*”: „*Nov. 5-én érkeztem haza, s testileg és lelkileg teljesen megtörve, apatikusan vettem az ezután rohamosan bekövetkező eseményeket, a képviselőház erőszakos berekesztését és nov. 16-án a köztársaság kikiáltását. Néha napján benéztem a vöröskereszthez, de ott is Károlyiné és társasága vették át a hatalmat, tehát nem volt ott sem mit keresnem. Megfosztva minden foglalkozásomtól és illúzióimtól...*” – ad számot ekképpen a memoár Simon Elemér korabeli érzéseiről. (49. p.)

Mint már korábban említettem, a cs. és kir. 2. hadseregnél Simon mellé rendelt főmegbízott-helyettes, ifj. Leopold Lajos tagja volt a Károlyi Mihályné körül felálló új Vöröskereszt-vezetőségnek, személy szerint helyettese, majd annak január végi lemondása után utóda a kormánybiztosi pozícióban. Bár Simon – aki 1916 decemberétől az egylet központi választmányának is tagja volt⁵⁸ –, azt írja, hogy a Vöröskeresztől is visszavonult Károlyiné körének vezető szerephez

---

⁵⁶ Bujtatásában leginkább Tóth Mara segítette, aki egyben Simon lelki támasza is volt. Simon Elemér helyzetét nehezítette, hogy a szerelmi négyyszögbe közben egy bizonyos dr. G. Á. is belépett, akiről Simon végig rosszállóan emlékezik meg. A Simon-házaspár 1919. januári válását követően követelőzőre váltó (kis)asszony sok nehézséget okozott Simon Elemérnek: „*Nagyban növelte helyzetem tarthatatlan voltát Pálma cousinjának, dr. G.Á.nak erőszakoskodása és intrikája, amely azt csikarta, hogy őt elvegyem.*” (52. p.)

⁵⁷ Ami a magánéletbeli szálal illeti, Török Pálma és Simon Elemér 1919. július 11-én újra házasságot kötöttek. Az új házasság azonban Pálma 1920. január 10-én bekövetkező halála miatt gyorsan véget ért. Gennyes tüdőgyulladás szövődményeiben hunyt el. (60–64. pag)

⁵⁸ A Vöröskereszt közgyűlése ekkor három évre választotta a választmány tagjai közé. Az egylet 62985/1916. sz., 1916. december 16-án kelt levele, SL, Simon cs. i., Simon Elemérről vonatkozó iratok, Vöröskereszt szolg. i.

jutásakor, ez közel sem volt általános társai körében. Ugyanis a kormánybiztosi intézmény bevezetése, s Károlyiné kinevezése kapcsán érzékelhető személyközi feszültség ellenére a Vöröskereszt addigi vezetésének, így a központi választmány tagjainak döntő többsége a helyén maradt, nem mondott le, nem vonult vissza. A Vöröskeresztnak erről az időszakról szóló későbbi, 1920 decemberében elfogadott jelentése szerint, ebben elsődlegesen az vezette őket, „*hogy nagyobb szolgálatot teszünk az ügynek, ha lehetőleg megmaradunk a helyünkön*”, az egylet érdekeivel és céljaival ellentétes döntések, intézkedések meghozatalához kötve távozásukat.⁵⁹ Erre azonban a Népköztársaság ideje alatt nem került sor.⁶⁰

6. kép. Az 1916. évi lemergi (Lvov) hadikiállítás pavilonjai (Potzner F. 2004. 133–134.)

Visszaemlékezése alapján feltételezhető, hogy Károlyi Mihálynénak voltak fenntartásai, averziói vöröskereszt-beli megbízatásával, annak kötelezettségeivel szemben.⁶¹ Valószínűsíthető, hogy az egylet vezetésére vonatkozó gyakorlati,

⁵⁹ A Magyar Szent Korona Országai Vörös-Kereszt Egyletének 1914–1919. évi jelentése. (továbbiakban: Vöröskereszt jelentése), Budapest é.n. 41.

⁶⁰ ti. „(...) *összeütközésre nem került sor, helyünkön továbbra is megmaradhattunk.*” Vöröskereszt jelentése é.n. 41., Pedig Károlyi Mihályné már a Vöröskereszt központi választmánya előtt, 1918. december 6-án elmondott bemutatkozó beszédében határozott kritikát fogalmazott meg az azt megelőző korszakkal kapcsolatban. A szakszerűsítés szükségességét kiemelő beszédében többek között a kasztszerű elzárkózottságot, a szertartásos formalizmust, a reprezentatív teendők túlbecsülését róta fel az egyesület előző évekbeli működéséből, amelyeknek eredményeként többször „*gyakorlati élettől idegen előkelő műkedvelők*” kerültek fontos helyekre, kiélezett helyzetekbe. Brüll M. 1984. 85–86.

⁶¹ Vö. Károlyi Mihályné: Együtt a forradalomban. Budapest, 1985. 433.

operatív, tehát mindennapi munkát a tapasztalatokkal, szervezeti ismeretekkel egyaránt rendelkező helyettes, Leopold, illetve Lobmayer miniszteri biztos végezte. 1919 januárjának vége felé a kormánybiztosi tisztségben Károlynét Leopold követte.⁶² Ifj. Leopold Lajos kormánybiztos-helyettesége, majd kormánybiztossága téli időszakra esett. A háborús leszerelés, illetve a korábbi feladatok – mint a rokkant és lábadozó katonák elhelyezése, ellátása, az elhalt, eltűnt katonákkal kapcsolatos információszolgáltatás (Tudósító Hivatal) – mellett így fokozott problémaként jelentkezett a hazatérő katonák, valamint a nagyszámú menekült ellátása. A téli évszakra tekintettel a frontról hazatért katonák felruházását, élelemmel való ellátását, illetve az elhagyott és árva gyermekek elhelyezésének megoldását a Vöröskereszt kiemelten kezelte. Emellett ekkoriban legidőszerűbb feladattá a hadifoglyok ügye, hazahozataluk vált. Talán nem véletlen, hogy a Károlyi-kormányzat távozása, még 1919. március 21-e előtt lemondó⁶³ Leopoldot jelentős részben épp a hadifogly-hozzá tartozói egyesületek kapacitálása bírta rá, hogy a Vöröskereszthez visszatérjen.⁶⁴ Ettől fogva az egyesület nemzetközi osztályát vezetve tett erőfeszítéseket a magyar hadifoglyok helyzetének javításért, hazahozatalukért.⁶⁵

Leopold munkássága ezen szakasza alatt is következetesen ragaszkodott a Vöröskereszt politikai semlegességének megőrzéséhez, aminek betartására többször hívta fel a tanácsköztársaság vezetőinek a figyelmét.⁶⁶ Itt, azaz a Magyar Vöröskereszt nemzetközi osztályán – de nyilván előtte, a kormánybiztosi feladataiból is kifolyólag – széleskörű nemzetközi kapcsolatrendszerre tett szert. Ezt 1919 őszétől Tolna megye székhelye, Szekszárd és környéke – háborútól, valamint az azt követő forradalom, illetve polgárháborús helyzet miatt többszörösen elcsigázott és kiszigerelt – lakosságának megsegítésére használta fel. Mindezek mellett ifj. Leopold Lajos fontos szerepet játszott a vörösök által ejtett foglyok szabadon bocsátásában is. Így a Simon Elemér által említett 1919. áprilisi letartóztatásokkor, a magas társadalmi és politikai körök soraiból szedett túsok kiengedésében is.⁶⁷ Ezt Leopoldnak gr. Edelsheim Gyulai Lipóttal⁶⁸ és dr.

---

⁶² Tolnamegyei Közlöny 1919. január 26. 2.

⁶³ Az egyik szekszárdi lap, a Tolnamegyei Közlöny értesülései szerint ekkor a Károlyi-kormány Hollandiába nevezte ki követségi tanácsosnak. Csekő E. 2008. 71.

⁶⁴ Az *Olasz Hadifogly* c. lap 1919. március 20-ai számában (2. old.) annak a véleményének hangot adva, miszerint Károlyi Mihályné egyik legszerencsésebb lépése az volt, hogy kormánybiztossága idején helyettesének Leopoldot nyerte meg, őt következőképpen jellemezte: „*folyton dolgozó, idegzetten és értelemmel, szívvel és lélekkel az ügynek élő férfi*”.

⁶⁵ Ezen erőfeszítések részleteiről, eredményeiről ld. Csekő E. 2008. 71–72.

⁶⁶ Részletekről ld. Csekő E. 2008. 71.

⁶⁷ Simon közeli barátja, politikustársa a túszedési akció elől Sopronból 1919. április 24-én a határ másik oldalára, Ausztriába menekült. Tóth I. 2010. 47–51.

⁶⁸ A források alapján nem dönthető el egyértelműen, hogy itt ifj. gr. Edelsheim Gyulai Lipótról, vagy a Vöröskeresztnél szintén szerepet vállaló azonos nevű édesapjáról van-e szó.

Szukováthy Imrével karöltve, a nemzetközi (genfi) Vöröskereszt budapesti irodájával együttműködve sikerült elérnie.⁶⁹

Tanulmányom végén, egyfajta összegzésként kijelenthető, hogy a Magyar Vöröskereszt 2. cs. és kir. hadsereg mellett tevékenykedő alakulatait, intézményeit vezető megbízotti kar, jelesül Simon Elemér főmegbízott, ifj. Leopold Lajos főmegbízott-helyettes és ifj. gr. Edelsheim Gyulai Lipót, eltérő életútjuk, értékrendjük, lelkialkatuk, s különböző politikai beállítódásuk ellenére végig képesek voltak a Vöröskereszt hitvallása szerint, azaz a politikai fejleményektől és pártállástól függetlenül, semlegességre törekedve, a rászorulókat megsegítésén dolgozni. Kiválóan példázza mindezt, hogy amikor Simon Elemért előbb 1921. január 15-én a központi főmegbízott-főgondnok helyettesítésével, majd május 27-én magával a tisztséggel bízzák meg,⁷⁰ s e pozícióban a külföldről érkező segélyakciók összehangolására, megszervezésére sikeres erőfeszítéseket tesz, e tevékenységben újra „egymásra találnak” ifj. Leopold Lajossal. Mint írtam, Leopold nemzetközi vöröskeresztes kapcsolatainak hála, 1919 őszétől a svájci, a holland, a svéd és az amerikai, vagy épp az angol Vöröskereszten keresztül érkeztek adományok Szekszárdra, amely szinte egészében az ő kapcsolatrendszerének volt betudható. Az adományok kíséréte, vagy épp annak előkészítése ürügyén ifj. Leopold Lajos vendégeként 1920–1921-ben megfordult Szekszárdon Rudolf Haccius, majd Georges Burnier (a genfi Vöröskereszt főmegbízottja, valamint megbízottja, 1919 decemberében és 1920 januárjában), br. Reding-Biberegg Rudolf (a genfi Vöröskereszt főmegbízottja, 1920 decemberében), valamint J. G. Pedlow (az amerikai Vöröskereszt főmegbízottja, 1921 szeptemberében).⁷¹ Az utóbb említett Pedlow kapitány kiemelkedő szerepet játszott, Simon Elemérral szorosán együttműködve, a háború utáni külföldi segélyszállítmányok sorában különösen nagy volument elérő amerikai segélyküldemények biztosításában, megszervezésében.⁷² Pedlow nem csak Szekszárdra látogatott el Leopold vendégeként, hanem 1922 márciusában Simon kíséretében Sopronban is tiszteletét tette. Amíg 1921. szeptemberi, ifj. Leopold Lajos vendégszeretetét élvező szekszárdi látogatásakor a város díszpolgárává

---

⁶⁹ Az egy évvel később, 1920 áprilisában, a Pekár Gyula államtitkár és br. Perényi Zsigmond vezette volt tizenegy budapesti túsznak a nemzetközi (genfi) Vöröskereszt budapesti irodájában, Haccius főmegbízottnál tett tisztelgő látogatásakor, az „*összes budapesti politikai foglyok, valamint túsztársaik*” nevében átadott díszes kiállítású köszönőlevélben gr. Edelsheim és Leopold került név szerint megemlítésre, de Haccius válaszában dr. Szukováthy és saját munkatársa, Burnier kapitány érdemeire is kitért. Az aláírók között volt többek közt: József Ferenc főherceg, Huszár Károly, Haller István, Rubinek Gyula, Darányi Ignác, br. Hazai Samu, Polónyi Géza, br. Perényi Zsigmond, herceg Odescalchi Károly, gr. Esterházy Pál és sokan mások. Csekő 2008. 72–73.

⁷⁰ Simon Vöröskereszt-elnöksége alatt készült archontológiai összeállítás a Vöröskereszt központi vezető tisztviselőiről, SL, Simon cs. i., Simon Elemérről vonatkozó iratok, Vöröskereszt szolg. i.; Helyettesi kinevezésére Wagner Ödön betegsége miatt lett szükség, s az ő halála után véglegesítették e tisztségben. (67–69. p.)

⁷¹ Csekő E. 2007. 480–483.

⁷² Simon Elemér életrajza, SL, Simon cs. i., Simon Elemérről vonatkozó iratok.

avatta⁷³, addig Pedlow soproni vizitje más miatt maradt emlékezetes, legalábbis Simon Elemér számára: „[1922.] marczius hó folyamán Sopronba mentem Pedlow kapitánnyal. Ez alkalommal a soproni mértékadó körök mindent megkíséreltek, hogy a soproni főispáni állás elvállalására bírjanak. Akkor még ellenálltam.”(71. p.) Ellenállását hamarosan feladta: Fél évvel később, 1922. október 4-én iktatták be ünnepélyes külsőségek között a főispáni tisztségbe.

---

⁷³ A díszpolgári cím adományozásában vélhetően Leopoldnak is fontos szerepe volt. Egyébként Pedlow 1921 decemberében újra Szekszárdra látogatott, hogy a 2 millió Korona amerikai adománnyal tető alá hozott csecsemőgondozó elhelyezését megszemlélje. Csekő E. 2007. 481–482.